

Fra „det mærkværdige år“.

Spredte minder og overleveringer,

optegnede af

Povl Hansen.

Forord: Rundt omkring i vort folk blomstrer der endnu et rigt sensommers-flor af minder og mundtlige overleveringer om hvad der oplevedes i „det mærkværdige år“ 1848.

Disse mindeblomster har jo vokset lige så frodigt i den fattige hytte som på herremandens slot. Der kan endnu plukkes mangen en farverig urtekost af dem i danske landsbyhaver.

Det er en sådan, jeg her vil fremvise; måske kunde den fremskaffes meget rigere og langt mere farvestrålende af andre anden steds fra; men så kan der jo måske blive plads til sådanne i „Svendborg amt“ senere.

Nu gør altså jeg begyndelsen og fæster de gamle minder til papiret, således som jeg — landsbyens barn — selv har fået dem overleveret af den ældre slægt, ja for en del selv ind-drukket dem med moder-mælken.

I „det mærkværdige år“ gik der en mægtig luftning fra en underlig fremmed men højere verden hen over den stille landsby; alle mærkede den, og de fleste blev grebne deraf, selv om virkningerne for en senere og mere forstandskold tid stundom kan tage sig højst forunderlige ja pudsige ud. —

Det „mærkværdige“ begynder.

Ved slutningen af marts måned 1848 var den lille fynske landsby Sødinge i Ringe sogn næsten ikke til at kende igen. Rygtet om oprørets udbrud og hertugens forræderi vakte her — som anden steds — en uhyre bevægelse. Den første følelse var måske et udslag af den dumpe skræk, der kan gribe et samfund rent umiddelbart, når det pludselig uden forbedelse ser sig stillet ansigt til ansigt med de store og voldsomme afgørelser, hvor det kan gælde liv eller død for folket. Det var vel en saadan følelse, der fik fattighus-lemmet »lille Hans'« kone til ved første krigsmelding at løbe op til min mormor og dér grædende råbe: »Men er det dog sandt, at hele den tyske flode (flåde) ligger oppe ved Ringe, og at Tyskerne har gravet ulvegrave til vore soldater at falde i.«¹⁾

Men denne angstfølelse forsvandt igen fra samfundet lige så hurtigt som fra »lille Hans'« kone. Hun behøvede nemlig blot fra én af de tilstedeværende at få det svar: »Det gør altsammen ingenting, vore folk de skal nok klare sig«, før hun straks

1) Hun havde selv to sønner, der vilde stå for tur blandt dem, der først vilde blive indkaldt i tilfælde af krig.

fattede mod og udraabte: »Ja jeg véd det jo da nok, at vore folk de kan være barbariske, når de tager til det«. Hvorpå hun trøstet og beroliget gik bort.

Efter at man blot havde fået tid til at forvinde den første overraskelse og samle sig lidt sammen, var der overhovedet intet fornuftigt menneske, der et øjeblik tvivlede om, at Danskerne nok skulde sejre. Stemningen kunde til tider være helt ovenud: »Alle fangerne skulde parteres«, råbte man, »de fortjente ikke bedre«; og man gav sig stemningen i vold uden just altid at veje de ord, som udsprang deraf på guldvægt eller just mene dem bogstaveligt.

Forræderne.

Lidt efter lidt vandt bevægelsen i sindene frem til faste holdepunkter. Et af disse, som først falder i øjnene, var en frygtelig forbitrelse mod hertugen, forræderen. Alle truede og tordnede imod ham. Selv om man måske aldrig før i sit liv havde hørt den mand nævne, var man dog nu straks på det rene med, at han var indbegrebet af alt lavt og skurkeagtigt. Smædesange om ham lød fra mund til mund og var endnu ikke helt bleven glemt i min barndom hen mod en snes år senere. Jo mindre man kendte til ham, jo mere afgjort blev fordømmelsesdommen over ham fældet, og desmere højtrøstet blev den forkyndt. Den gamle Grete Garders nede ved Tøjstrup skov var en af de ivrigste; vildt fægtede hun om sig med armene, mens hun af alle kræfter råbte: »Jeg

vilde ønske, jeg havde hertugen her mellem mine hænder; jeg skulde nule ham, så der aldrig blev en hel las tilbage af ham«.

De vildeste rygter om hertugen fandt de villigste øren. Han havde længe forstukket sig her på Fyn hed det; ja netop her i denne egn vilde man have set og mødt ham snart det ene og snart det andet sted. Omsider samledes alle de spredte tråde sig og pegede nu i en bestemt retning. Herregården Ravnholt i Herrested sogn var stedet. Det var ganske vist, mente man, at her opholdt hertugen sig skjult og i den dybeste hemmelighed. Hvor måtte dette ikke harme gode danske folk og — gode danske folk, det var de alle. Man burde ikke finde sig i dette. Og hvad sker: en skønne dag samledes gods-ets bønder sig i flok og følge, drog hen til Ravnholt og forlangte dér lov til at foretage husundersøgelse efter forræderen.

Man trængte til at finde noget, som man kunde lade sin harme gå ud over, og hvorved man da kunde give sin endnu noget uklare nationalfølelse luft.

Truende meningstilkendegivelser fandt også her sted overfor den indvandrede tyske skovrider Vagner. Og da kammerherre Sehested Juul så afskediger ham, er man intet øjeblik i tvivl om, at det netop skyldes denne kraftige optræden fra jævne folks side.

At kammerherren allerede den gang som god dansk mand havde gjort skridt til at komme med som frivillig blandt herregårdsskytterne, blev der ikke taget det mindste hensyn til. Vagner skulde væk.

Efter krigen, da stemningen igen var falden i ro, vendte Vagner atter tilbage, og nu var der ingen,

der fandt på at krumme så meget som et hår på hans hoved.

Krigsstemning.

Ved siden af denne stærke harmfølelse overfor hertugen og alt hvad der var tysk, gav den stærke folkebevægelse sig også andre og mere tiltalende udslag for eksempel i stor offervillighed overfor fædrelandets sag og i det frejdigste mod overfor faren. Kvinderne begyndte straks at strikke strømper og uldtøj til soldaterne, ja selv fattiglemmerne i fattighuset arbejdede med her af hjærtens lyst og yderste ævne.

Mand og mand imellem taltes der stærkt om, at der burde dannes en landstorm, hvor hver og én skulde møde med de våben, han kunde skaffe sig; træskomanden bandede på, at fik han blot sit træskøjærn på det lange skaft rettet ud, så gad han set den Tysker, der turde gå ham under øjne; men navnlig mente man dog, at en le, rettet ud på stagen, måtte anses for at være et fortrinligt værge.

Bystævnen nede ved gadekæret var i de dage en meget søgt plads. Her blev stillingen drøftet i det uendelige; her foretoges indsamlinger af penge i de forskellige øjemed, og her kunde man også se de gamle, forhenværende landsoldater optræde som fægtemestre og lærere i krigskunst. Således var det måske her at følgende optrin forefaldt:

Byens skaffer, den lange, blege, noget svagelige Christian Lillegård, sætter sig i fægtstilling med

stokken som kårde, mens han højlydt opfordrer den gamle forhenværende dragon Niels Larsen til at forsøge sig overfor ham; »jeg er så meget for at fægte«, forklarer han.

Niels Larsen modtager opfordringen og sætter sig ligeledes i forsvarsstilling bag sin stok. Skafferen langer ud, Niels glemmer at parere og modtager et hug, der hurtigt får ham til at se bort fra det ridderlige i situationen. »Av«, råber han; og med den tilføjelse: »Skal du slå, din krøbling!« svinger han nu stokken på trods af alle fægtekunstens regler og langer den krigslystne skaffer en ordentlig lussing under tilskuernes højroastede bifaldsytringer.

Men nu smider skafferen stokken og er med et spring inde på livet af dragonen, hvorefter det en stund går løs med de bare næver; et våben som man nok så godt forstod at håndtere.

På virkelig oplysning om begivenhedernes gang skortede det i meget høj grad. Kun ét eneste sted i byen havde man aviser, det var hos min mormor gårdmand Hans Henrik Hansens enke Maren Eriksdatter (matr. nr.: 13). Min morfar, der var død året forud, holdt nemlig avis sammen med sognepræsten i Ringe. Bladet, der kun kom én gang om ugen, hentedes af fragtmanden i Odense. Men så snart man vidste, det var kommen til bys, så samlede folk skarevis oppe hos »Maren Hans'«, og her blev det da læst højt under den mest spændte opmærksomhed. Bagefter kunde man så få lejlighed til at drøfte de forskellige nyheder mer eller mindre indgaaende. —

Til gevær!

En tidlig forårsdag i slutningen af marts måned var sønnerne dér i gården ivrig i færd med at nedbryde det gamle kohus for at skaffe plads til et nyt. Som de nu ligger der på taget og river i den gamle halm, ser de en af deres søskendebørn, Frederik Knudsen, komme ilsomt ind ad bygaden. Frederik var gift og boede den gang i Ryslunge. Han standser, da han kom ud for dem, og meddelte dem, at nu brød det løs for alvor. Han havde netop nu fået sit pas og skulde øjeblikkelig melde sig. Han var i en så stærk bevægelse, at tårerne flere gange trådte ham i øjnene. Efter et øjeblik forløb fortsatte han sin gang; han vilde hen til broderen Erik Knudsen i fødegården (mtrikl. nr.: 4).

Under hans ophold dér blev det bestemt, at Erik skulde følge med Frederik ind til København. Sammen med Erik og Frederik rejste også et andet brødrepar fra Sødinge ind til København, nemlig Niels Peder og Lars Jørgen Jeppesen. Af disse var også den sidstnævnte indkaldt; men hverken han eller Frederik Knudsen kom dog med i krigen, da de senere stillede for sig.

Ingen af de fire unge mænd havde den gang nogen sinde været i hovedstaden, og hvad de derfor oplevede nu i disse bevægede dage grænsede for dem til det vidunderlige. Erik Knudsen glemte alt andet for at være sammen med soldaterne, hvoraf afdeling efter afdeling sendtes af sted over til krigsskuepladsen. Han veg ikke fra dem. Det var ham plat ud umuligt at forstå, hvordan dog brødrene Jeppesen kunde få sig selv overtalt til blot én eneste aften at svigte

soldaterne for at gå i theater. Han var næsten for-
arget derover.

Omsider måtte opholdet i København jo dog
afbrydes, selv Erik måtte forlade sine soldater og
sætte kursen hjem. Men sandelig, han havde nu
også noget at fortælle de godtfolk hjemme i Sø-
dinge.

„Den tapre landsoldat“.

Aftenen sænkede sig over den lille fynske landsby;
byens unge karle havde efter endt syssel samlet sig
udenfor Povl Johansens gadeport for sammen med
sønnerne herinde fra ved en aftenpibe at drøfte dagens
store spørgsmål. Da rumler der en vogn ind ad by-
gaden; hestene holdes an med et ryk ud for sel-
skabet, og ned af vognen springer Erik Knudsen,
Københavns-fareren. Karlene kommer hurtig på
benene og samler sig forvæntningsfulde om ham, og
uden al unødvendig indledning tager han straks fat:
»Nu skal I høre en ny sang, som jeg har lært i
København«, siger han, og derpå istemmer han med
sin smukke, stærke sangstemme i en sand begejstring:
»Den gang jeg drog af sted, min pige vilde med.«
Nej hvad var dog det for en sang, og hvad var dog
det for en tone; uvilkårligt begyndte benene at flytte
sig i takt til sangens ord. Inden man så sig til, var
hele flokken i stormmarch ned ad byens gade, og
da man nå'de den anden ende af byen, vendte man
blot om og gik på samme måde tilbage igen; og

dette gentog sig om og om igen. Længe varede det ikke, før enkelte munde begyndte at synge med, flere og flere stemte i, det var, som om ord og tone var lige uopslidelige, mæge til sang havde man da aldrig hørt; men da man langt hen over midnat skiltes, og gik hver til sit, var der måske ikke én af de tilstedeværende, som ikke kunde både melodi og sang udenad fra ende til anden.

Således holdt »den tapre landsoldat« sit indtog i den lille fynske landsby, hvorfra hans »fader« egentlig stammede.

Men dette trænger til en lille forklaring:

„Den tapre landsoldat“s forfædre.

Ved overgangen til det 19. hundredår levede der i smedestedet i Sødinge nogle brødre ved navn Faber. De drev smedehåndværket og var vide bekendt for deres duelighed i faget. Skulde der laves et eller andet kunstfærdigt stykke arbejde, måtte der bud efter disse brødre. De lavede blandt andet klokkeværker til kirkerne både i Ryslinge, Ringe, Søllinge og måske flere steder.

Kort efter Københavns bombardement rejste en af disse brødre ved navn Rasmus ind til hovedstaden og nedsatte sig der som kleinsmed. Hans dygtighed gjorde sig også gældende her, idet hans forretning voksede og indbragte ham efterhånden en betydelig formue. Han købte da gæstgivergården »Sorte hest« uden for Vesterport, og her drev han foruden gæstgiveriet også biavl i meget udstrakt målestok.

Foruden at være smed, gæstgiver og biavler gav Faber sig også af med at skrive vers, hvad han ud-

førte med stor lethed, og morsomt var det at se den ejendommelige anvendelse, han gjorde af sin versekunst.

På hvert bistade havde han nemlig anbragt en plakat med et vers, hvis indhold angik stadets beboere. Verset kunde da enten være strængt dadlende, eller det kunde være opmuntrende, rosende eller på anden lignende vis udtrykke hans følelser overfor de forskellige kubers indvånere.

Stundom gjorde denne mand en rejse hjem til Sødinge, udgangspunktet for hans lysende bane. På hans hjemmemænd gjorde han da stedse indtryk af at være en meget fin mand, flot som han var bleven i sine klæder såvel som i sin tale.

Ved et sådant besøg kommer han da også engang ind til min morfar gmd. Hans Henrik Hansen. Og her spørger den fine mand da på sit allerfineste københavnsk: »Kender De mig, Hans Hansen?« »Jo« svarede min morfar, »jeg kender dig nok igen, din gamle smed.« Den forhenværende Sødingesmed slog nu om sig med en så vældig mængde københavnske vittigheder, at morfars børn aldrig i deres liv havde hørt mage, men de forstod også godt at mange af disse vittigheder var ikke alene »vovede« men stundom også af en sådan natur, at de langt fra egnede sig til gentagelse i godt selskab.

Han havde ved denne lejlighed med sig sønnen Christian. Efter at de to fremmede var bænket og skænket måtte de naturligvis efter skik og brug en tur med ud i marken at se på, hvordan kornet stod. Hans Hansens drenge fulgte naturligvis med faderen og de fremmede; men hvem skildrer deres forbavselse, da de meget hurtig opdager, at den fremmede ungersvend ikke har begreb om, hvad det er, han ser.

Faderen vilde nemlig benytte den bekvemme lejlighed til at gøre sig en lille forestilling om Christians landbrugskundskaber. De gik netop forbi en mark med vårkorn. Hvad er dette her for noget, Christian?« spørger den forhenværende smed. Christian betænker sig lidt, ser omhyggelig på sæden og udtaler da som resultatet af sine undersøgelser: »det er høstkorn, fader!« »Javist er det høstkorn,« samstemmer den gamle, »men hvad slags høstkorn?« Christian overvejer på ny sagen, hvorpå han med en dybsindig mine udtrykker sin mening i de ord: »Det er vist hør!« »Hør! man tænke sig landsbydrengenes forbavselse, ja forfærdelse over en sådan mangel på de simpleste begyndelsesgrunde til det, som de vilde have kaldt almindelig dannelse. Og så var det endda en fin Københavner.

Denne Christian Københavner — om hvem faderen ved senere besøg fortalte adskillige »letbenede ungdomshistorier« havde forresten arvet faderens ævne til at skrive vers og viser; tidlig blev han forfatter; men berømt blev han først, da han i marts måned 1848 til Hornemanns glimrende march »Den tapre landsoldat« skrev teksten til samme under navnet *Peter Faber*, alt imens han — greben af den almindelige begejstring færdedes blandt soldaterne op og ned ad Københavns gader. Hver gang et vers var færdigt løb han — fortælles der — ind i musikhandelen i »Dyvekes gård« på Amagertorv og afleverede det dér til Hornemann. —

Men, tilbage til Sødninge.

Svenskerne kommer.

Længere ud på somren spurgtes der atter forunderligt nyt: Svenskerne kommer, hed det. Nu skal Tyskerne få.

En dag midt i juni er der bud fra sognefogden i Ringe: Alle gårdmænd i Sødinge skal køre de svenske hjælpetropper i møde til Ørbæk og være med at befordre dem på vogn derfra til Hillerslev.

Blandt kuskene var også min morbroder Hans Hansen. Han fik for sin del to svenske officerer, en kapitain Silverhjelm — en vældig krigerisk-udseende skikkelse — og en premierlieutnant Wrangel.

Nu rullede det lange tog af sted; men det blev et løb med forhindringer. I hver by, man kom til, standsedes toget af beboerne, som mand af huse troppede op ude på vejen med brød og æbleskiver, med øl i store baljer, med brændevin i dunke og flasker; det bedste var jo ikke for godt til Svenskerne, når de såleledes vilde komme og hjælpe os mod Tyskerne. Det var ikke muligt for vogntoget at komme frem; det måtte standse. Og nu begyndte en mærkelig beværtning: Brændevin skænkedes i pægleglas el. lign. Det første og måske det næste stak Svenskerne ud uden at blinke; men var det ikke muligt i øjeblikket at få mere ned, så hældtes indholdet i de medbragte kobber-kogekar for dør at gemmes til knappere tider.

Så vel de to officerer på morbroders vogn som regimentets oberst henne på en anden vogn prøvede i begyndelsen på at sætte en dæmning for denne overflod især af de våde varer, men de måtte hurtigt give tabt; det var kun at forsøge det umulige. Både

værter og gæster trak her til samme side og var lige ivrige. Sandelig om vore tapre svenske brødre ikke skulde få følelsen af, at vi påskønnede deres værdifulde hjælp til at vise de tyske forrædere vintervejen.

Mellem disse halvvejs nødtvungne og halvvejs frivillige standsninger inde i byerne, prøvede Svenskerne så at tage oprejsning ved at klemme så meget stærkere på hestene på vejstrækningen mellem de forskellige byer, man kom igennem. De hujede og drev på dyrene, så det ofte gik af sted i flyvende galop. Det hjalp ikke, hvad kuskene i så tilfælde sagde. En af disse, en mand fra Herrested, råbte til sine svenske medagende og tiggede dem dog så tyndt for at spare hans stakkels heste; han vilde da, om der ikke kunde blive bedre køb, gerne give endnu en flaske brændevin eller to.

Der var dog midt i al denne overflødighed næppe synderligt øre for dette ellers så fristende tilbud.

Med små afsvigelser og forandringer gentog dette optrin sig for hver landsby, man kom igennem så det var intet under, at da man endelig nåde Hillerslev, og regimentet dér stillede op, var der mangan en af de blå gosser, der ravede fælt.

Ligeoverfor en af regimentets kapitainer (ikke Silverhjælm) stod der en sådan stakkel og svajede som et siv i blæst. Kapitainen må til sidst have set sig gal på synderen, thi pludselig løfter han sin tykke egestok og hugger den tværs hen over den drukne soldats arme, så man skulde have troet, der ikke blev et helt ben i dem.

Men denne behandling fandt tilskuerne var i høj grad ilde anbragt overfor en mand, der dog, trods alt,

var kommen herover for at hjælpe os mod arvefjenden; og Erik Knudsen gjorde sig kun til tolk for den »almindelige mening,« da han henvendt til den pågældende kapitain af sine lungers fulde kraft råbte: »Nej hold nu inde med det her; det ligner jo ingenting således at slå løs på dem, der er kommen her til landet for at hjælpe os.« Kapitainen tog imidlertid intet hensyn til denne djærve indsigelse; kun den drukne soldat mumlede noget om, at nu var det da allsammen snart forbi, thi nu blev de jo nok om kort tid skudt allesammen.

I det hele taget fik vore landsmænd indtryk af, at pryglene faldt tæt blandt Svenskerne, og at de blandt dem betragtedes som noget, der hørte med til det daglige brød. Også hos os havde de jo hidtil vanket; men nu under den store folkebegejstring og især, da værnepligten blev almindelig, blev de meget ildsete, og om de end ikke helt faldt bort, så indskrænkedes brugen dog stærkt.

Indtryk af Svensken.

Det gik helt godt med at forstå hinandens sprog, da man først havde fået munden på gang. Svenskerne var meget snaksomme og stolte af deres forskellige afdelinger, hvis historie de fleste kendte lidt til: »Dette batteri var det, der gjorde det af med Napoleon i slaget ved Leipzig,« sagde de. Overhovedet besad de en uhyre selvtillid og trode sig uovervindelige trods deres — efter vores mening — påfal-

dende gammeldags udrustning. »Vi skyder de svenske tre skud, og så går vi på med bajonetten,« sagde de.

De af vore folk, der havde været soldater her, efter at vi i begyndelsen af fyrrerne havde fået vor ny fortrinlige hærordning, forholdt sig dog meget tvivlende overfor disse svenske udtalelser. Både kanoner og geværer tog sig påfaldende klodsede og uhåndterlige ud i forhold til vore. Den afdeling, Sødunge-kuskene havde befordret, var således endnu væbnet med de gamle tunge flintebøsser, marchen forekom vore usikker og alle bevægelser langsomme. Heller ikke deres våbenøvelser kunde man rigtig beundre; de var kun så som så, mente man.

Vore gamle soldater havde naturligvis stor lyst til at faa en lille »kontra« med Svenskerne for at prøve dem. Således fik Erik Knudsens broder, Hans Jakob Knudsen — en af vore hjemsendte sårede — stillet en dyst an mellem sig og en svensk fanejunker, hvem han på et øjeblik nær havde fuldstændig overvældet.

Hvad der var genstand for vor største forundring, var den store aldersforskel mellem de svenske soldater. Det var jo nemlig for en stor del hvervede folk. Der var gamle, hvidskæggede mænd, og der var unge knøse. Flere gange traf man både fader og søn i samme række, måske ved siden af hinanden. Det gav kammeratskabet et eget familiært præg.

Mange af de svenske soldater gjorde indtryk af at være rigtig gode, flinke og dannede mennesker; men der var her meget stor forskel på de forskellige afdelinger. Ved enkelte af dem herskede der en ligefrem utrolig råhed, man kunde således i Nyborg se svenske soldater forrette deres nødtørft ud af vinduet ned på gaden.

De svenske hjælpetroppers ophold på Fyn fik måske sin største betydning deri, at det menige danske folk derigennem fik sin gamle indgrode mistro til Svenskerne ombyttet med begejstret tillid. Den svenske hjælpehærs ankomst var ikke ord og snak, det havde man nok af; men det var en kendsgerning, som daglig holdtes Fynboerne for øje ved Svenskernes iver for at få lov til at komme over på valpladsen og der stå side om side med vore egne tapre og beundrede Jenser. Det nordiske brodersind skød stærke skud i de dage blandt jævne folk på Fyn.

Som bekendt fik de svenske soldater ikke deres ønske opfyldt om at komme til at blande blod med de danske på Nordens gamle grænse. Det fik diplomaterne forhindret. Efter omtrent et fjærdingårs ophold på Fyn blev de ved jævndøgntid atter ført tilbage til Sverige uden at have lugtet krudt.

Efterskrift.

Langt de fleste af disse minder og overleveringer fra »det mærkværdige år« skylder jeg min morbroder, gmd. Hans Hansen i Sødinge.
